

JUDITH ALLNATT

DE STILTE
VAN DE RIVIER

De Fontein

IK STOND MIDDEN IN DE SLAAPKAMER VAN MIJN VADER EN HIELD MIJN adem in. Het was er stil, op het kraken en kreunen van de vloerplanken na, en van het oude hout dat in de hitte van een vroege zomermiddag uitzette, alsof het huis zich uitrekte en de oren spitste. De koperen wekker naast het bed tikte snel en licht. Pap had hem op halfzes gezet om de koeien te gaan melken, en alleen al bij de gedachte aan het schrille geluid van het weksignaal brak het zweet me uit. Ik had die dag de smoes opgehangen dat ik hoofdpijn had, zodat ik thuis kon blijven om dit te doen, en die leugen had de hele tijd zwaar op me gedrukt, als een dikke jas op een zonnige dag.

Vanaf Deeper's Field klonk het ronkende geluid van de tractor. Ik liep naar het raam, dat laag op de dakrand was aangebracht, en bukte me om naar buiten te kijken. Het erf was verlaten, op een paar heggenmussen na die zich baadden in het stof, en een duif die in kringetjes voor zijn partner heen en weer paradeerde. Kleine witte wolken dreven gestaag aan de hemel voorbij en voerden elke mogelijke belofte van regen met zich mee. Hun schaduwen gleden langzaam over de gerst achter het pad, en de halmen bogen en bewogen terwijl het briesje erdoorheen kamde. In de verte, op de heuvel, reed de tractor als een Matchbox-speelgoedautootje over het veld. Hij maakte scherpe bochten; pap wilde altijd ook de allerlaatste bieten kunnen oogsten en hij lette erop dat hij er bij het bemesten geen een oversloeg.

Ik liet mijn schouders zakken. Nu kon ik gaan zoeken. Ik probeerde de laden van de commode; die zaten allebei op slot. Snel

keek ik de rommelige verzameling borstels en potloodstompjes op het bovenblad door. Geen sleutel. Mijn ogen schoten over het nachtkastje met de wekker en een bruin flesje aspirine, over het doorzakkende bed met zijn gepilde lichtblauwe nylon spreij, en bleven rusten op de kast. Ik zou zijn zakken moeten doorzoeken.

Voorzichtig deed ik de deur open, hoewel niemand me kon horen. De jasjes van mijn vader hingen als stilzwijgende bewakers op een rij, met brede schouders, en ademden een mannelijke geur van tweed en ribfluweel uit. De bodem van de kast was een warboel van overalls en pyjama's. Ik kreeg bijna de neiging om ze te gaan opvouwen. Ik stak mijn hand in de zak van het eerste jasje, lichtte met mijn vingertoppen de harige stof van de zakklep op, en tastte rond in de diepten van de satijnen binnenkant. Systematisch werkte ik de hele rij kleren af. Niets. Alleen een paar oude bonnetjes en veilingkaartjes.

Gefrustreerd wendde ik me weer tot de commode en ving een blik van mezelf op in de spiegel; in mijn lange, lichte ochtendjas, zag ik eruit als een geest, als de schaduw van mijn moeder: tenger en smalletjes, met hetzelfde donkere haar. Als het vochtig was krulde het tegen mijn huid, en mijn gezicht, dat meestal bleek zag, vertoonde een blos en een gespannen blik, als bij iemand die een overtreding begaat.

De commode was oud, maar niet elegant – gewoon een eiken ladekast met een losse spiegel erbovenop – maar pap was er altijd trots op geweest dat hij al zo lang in de familie was. De spiegel stond scheef, de onderrand stak naar voren. Ik hield hem nog een stukje schuiner om erachter te kunnen kijken. Daar was het: het met schelpen geplakte kistje, weggestopt tussen de spiegel en de muur.

Tante Linda had mama dat kistje toegestuurd omdat ze allebei zo naar de zee verlangden en mama had gezegd dat ze zich in de Midlands zo opgesloten voelde, met al die kilometers land aan alle kanten om zich heen, hoewel ze gelukkig wel naar de rivier kon kijken. Toen verhuisde tante Linda naar Brisbane, waar ze zo veel zee kreeg als ze hebben wilde.

Toen ik nog klein was, vond ik het kistje altijd heel mooi. Door de dikke vernislaag zagen de schelpen eruit alsof ze nat waren; op de hoeken zaten kokkels geplakt, lange blauwgrijze scheermessen en kleine witte slakkenhuisjes, als zaadparels. Ik vroeg vaak of mama het kistje van de plank wilde pakken.

‘Waarom is het leeg, mama?’ vroeg ik dan.

‘Het is niet leeg, het zit vol met zeelucht,’ luidde steevast haar antwoord. ‘Kijk maar even door een kiertje, want anders vliegt die allemaal weg.’

Als ik het openmaakte, verwachtte ik altijd er fijn zand in aan te treffen, of een likje zeezout in de hoeken te zien zitten. Toen mama was vertrokken, vroeg ik pap of ik het kistje mocht hebben. Inmiddels was ik oud genoeg om te beseffen dat het maar een goedkoop prul was, een kitscherig souvenir uit een of ander grauw stadje aan zee, maar hij wilde er geen afstand van doen.

Een hele tijd dacht ik dat als het kistje maar van mij zou zijn en ik het kon aanraken, het net zou zijn of ik háár aanraakte, en dat ik door het kistje open te doen haar stem terug kon brengen, die dan zou zeggen: ‘Moet je die zeelucht eens ruiken!’ Ik dacht dat het haar als een speeldoosje opnieuw zou kunnen afspelen.

De tractor viel stil en ik spitste mijn oren. Hij had zo zijn kuren en er waren vaak problemen met de bezinetoevoer; pap kwam misschien terug om gereedschap te halen. De tractor startte opnieuw en stopte toen weer, startte nogmaals en zette zijn lange klim over de heuvelflank voort. Het geluid van de motor klonk nu eens zachter en dan weer harder, een lange golf van geluid die vervaagde in de hoek aan de verste kant van het langgerekte veld, en toen weer aanzwol na de bocht. Het tractorgeluid deed me denken aan ploegen met mijn vader en aan hoe dicht onder het oppervlak het verleden in de aarde begraven ligt: een middeleeuwse munt, een stenen speerpunt, een pijp van klei, opgewoeld door de ploegschaar die de tijd als breiwerk toer voor toer uithaalt.

Deeper's Field lag het hoogst op de helling en was het grootste veld, zeker sinds pap de hagen eruit had gehaald die het vroeger in

drieën hadden gedeeld. Ik kan me die dag nog herinneren, hoewel ik niet ouder kan zijn geweest dan een jaar of vijf, zes. Ik zat trots hoog op de zitting van de tractor, en pap legde uit hoe we het veld zouden gaan ruimen. Mama kwam naar het hek rennen en zwaaide met haar armen, in alle staten omdat er groenlingen in de haag nestelden. Pap sprong van de tractor af, ging naar haar toe en sloeg zijn armen om haar heen. Ik kon zien dat ze met elkaar praatten en dat pap zijn hoofd schudde. Toen maakte mama zich van hem los en ging terug naar het huis.

De haagdoornstruiken zouden zich niet zomaar gewonnen geven. Pap voorzag de tractor van grote kettingen, die hij vasthaakte onder de as, zodat de tractor niet kon omslaan. Ik moest een stuk achteruit gaan staan op het veld terwijl hij de struiken eruit trok. Toen hij klaar was, rende ik ernaartoe om ze plat op de grond te zien liggen met hun wortels in de lucht. In de aarde eronder was het een wirwar van stenen en verspreide botten. Samen stonden we aan de zijkant van de geul; het was te laat om te voorkomen dat ik het zag. Pap vertelde me dat het vast een oude Angelsaksische begraafplaats was; de stenen waren op de kisten van de lijken gelegd om te voorkomen dat de geesten van de overledenen aan het rondzwerven zouden slaan. Hij zei tegen me dat ik het aan niemand mocht vertellen en dat het ons geheimpje zou zijn.

‘Ik wil niet dat er zo’n stel wetenschappers hier op mijn land komt rondbanjeren met hun theelepeltjes en kwasten,’ zei pap, en hij gooide de kuilen nog dezelfde dag weer dicht.

Achteraf denk ik dat hij niet zat te wachten op een begraafplaats midden op een veld dat veel opleverde. Het enige waaraan je nu nog kunt zien waar die mensen liggen is de donkerder groene kleur van de gewassen die op de oude lijn van de haag staan. Alleen vanuit een vliegtuig zou je het geheel kunnen overzien. Maar er komt een moment dat die botten, ondanks de stenen, zich een weg naar het oppervlak banen en worden opgewoeld door de ploeg.

De velden aan de voorkant van het huis werden doorsneden door het achthonderd meter lange weggetje naar de grote weg, en be-

stonden voornamelijk uit weiland. Ze gingen over in het bos en de rivier en hadden niets kenmerkends, op de paar koeien die er stonden na, die als er regen dreigde in groepjes dicht bij elkaar kropen. Hoewel er op deze velden gras groeide, verraadden zelfs hier kleine heuveltjes dat er een middeleeuwse hand had ingegrepen, die de hun toegewezen strook land had bewerkt tot de contouren van de aarde zelf waren veranderd in verhogingen en verlagingen. Misschien dat het zelfs toen al Garton-land was.

De bossen waren altijd mama's favoriete plek. We maakten elke dag een wandeling langs de rivier en in de zomer hielden we er picknicks. Toen ze zwanger was van Tom, ging ze altijd aan de rand van het ondiepe gedeelte liggen, met haar benen in het water.

'Kijk, ik ben een zeemeermin,' riep ze dan. 'Leg maar een zwembad voor me aan.'

Dan begon ik bemoste stenen op elkaar te stapelen om dammen te bouwen die zij moest inspecteren, terwijl zij zich koesterde in de zon, met haar gezicht achterover en haar haar als een waaier uitgespreid op het gras, als een merel die zijn veren uitvouwt in de hitte.

Ik pakte het kistje op en woog het in mijn hand. Het was maar een bescheiden voorwerp om naar te verlangen.

Ik deed het open, en daar, tussen de postzegels en paperclips, lag de sleutel waar ik naar op zoek was: een grof, zwaar ding. Ik stak hem in het slot van de onderste la en draaide hem met een klik om. Ik trok de la open; die was zwaar en liep niet soepel, dus ik moest hem heen en weer wrikken. In de la was niets anders te zien dan papieren, mappen met administratie van de boerderij, bankafschriften en rekeningen. Ik zocht ze door. Mijn verlangen naar spullen van mama, naar sjaaltjes en armbanden en poederdozen, naar dingen die zouden voelen als zij, die zouden ruiken als zij, die haar bij me terug zouden brengen, was zo sterk dat ik dommig naar al die mappen met hun handgeschreven etiketten bleef staren: *Lease werktuigen 1969-1972; Winst-en-verliesrekeningen '70-*

'75', en een nieuwe map voor het huidige jaar: *Leenovereenkomst 1976*. Ik las de titels keer op keer, en vroeg me even af waarom pap een nieuwe lening had gesloten; vervolgens friemelde ik aan het slot van de andere la.

Die zat bomvol met nog meer mappen, plus oude nummers van *Farmers Weekly*. Wat had hij met mama's spullen gedaan? Ik begreep er niets van. Ik haalde de tijdschriften eruit, met handenvol tegelijk, en smet ze naast me neer. Elke nieuwe stapel gleed weg op het gladde oppervlak van de vorige, totdat de hele vloer ermee bedekt was en ik ervan hijgde. Stofdeeltjes dwarrelden door de lucht en het rook nu naar oud papier. Ik trok de hele la uit de kast en liet die met een doffe klap op de tijdschriften vallen, waarna ik zelf op de grond neerplofte.

Hij moest mama's spullen hebben weggedaan. Ik wist dat ze niet alles had meegenomen. Toen Tom nog klein was, gaf ik hem altijd iets wat mama had gedragen, zodat hij makkelijker in slaap zou kunnen komen. Mevrouw Jones kwam in huis als ik op school zat en trof hem dan aan met zijn duim in zijn mond en zijn gezichtje tegen het kant van mama's onderbroek. Nu waren alleen nog het kistje met schelpen en het met rozen bedrukte kastpapier in de laden over.

Langzaam kwam ik overeind en schoof de la weer op zijn plek. Hij wilde niet sluiten. Ik duwde er nog wat tegen; er zat tegen de achterwand van de kast iets in de weg. Ik trok de la er weer uit en tastte rond, tot ik iets hards en plats voelde.

In de verte klonk gebrom toen de tractor het pad in sloeg en in de richting van het huis kwam gereden. Ik trok me zo schielijk terug dat ik mijn hoofd stootte, duwde de la opzij zodat ik dichterbij kon komen, en reikte weer in de kast. Dit keer wist ik een hoekje te pakken te krijgen en het ding los te wurmen. Het bleek een notitieboekje te zijn. Ik sloeg de gemarmerde harde kaft open. De bladzijden stonden vol met data en aantekeningen: mama's handschrift, klein en fijn, vulde alle regels.

Het tractorgeluid kwam dichterbij. Ik liet mijn vingers even op

de bladzijden rusten en legde het boekje vervolgens neer. Ik schoof de la weer terug, stapelde de tijdschriften er lukraak in en zette de spiegel recht. De tractor rammelde over het veerooster en kwam amechtig tot stilstand op het erf. Ik pakte het boekje op en liep naar de deur net op het moment dat mijn vader de honden riep. Toen de achterdeur dichtsloeg, herinnerde ik me de sleutel en vloog terug om die weer in het kistje te leggen en dat terug te zetten achter de spiegel.

Hij was in de keuken, recht onder me; door de kieren in de oude vloerplanken kon ik een schaduw heen en weer zien lopen. Ik verstarde, bang dat ik de vloerplanken zou laten kraken. Ik hoorde zijn laarzen bonken op de natuurstenen tegels toen hij ze uittrok en het scherpe geluid van metaal op metaal toen hij de sleutels van de tractor in de tabakspot op de plank liet vallen. Hij liep naar de trap.

‘Jess!’ riep hij naar boven.

Ik propte het boekje in mijn zak en sloeg het andere voorpand van mijn ochtendjas eroverheen. Er was nu niets meer aan te doen; ik kon niet terug naar mijn kamer zonder langs het trapgat te lopen.

‘Jess!’ baste hij.

Ik hoorde hem de trap op komen en over de overloop lopen om mij te zoeken. Hij deed de deur open en kwam naar binnen, zijn hoofd intrekend onder de balken, en bleef toen opeens staan.

‘Waarom geef je geen antwoord? Wat doe je hier?’ vroeg hij.

‘Ik voelde me niet lekker,’ zei ik lamlendig. ‘Ik was...’ Ik zocht naarstig naar een verklaring. ‘Ik zocht de hoofdpijntabletten.’ Ik stapte op het nachtkastje af en pakte het potje op. ‘Daar zijn ze.’

‘Nou, neem er maar gauw een paar,’ zei hij. ‘Als jij je niet goed voelt, moet ik naar de kalveren gaan kijken en om zeven uur moet ik naar een bijeenkomst van de Boerenunie, dus moeten we vroeg eten, oké?’ Hij hield de deur open om me erlangs te laten. Zijn ogen schoten de kamer door. ‘Je kunt maar beter opschieten; Tom kan elk moment thuiskomen uit school en wil dan vast iets eten.’ Ik glipte

langs hem heen. 'De wereld staat echt niet ineens stil als jij even hoofdpijn hebt. Als je het mij vraagt lees je te veel,' zei hij.

'Ik ga wel bij de kalveren kijken, pap,' zei ik. 'Meteen als ik voor Tom heb gezorgd, dat belooft ik.'

'Je zit te veel met je neus in de boeken,' riep hij me na toen ik wegliep.

'Dat zou best eens kunnen,' mompelde ik binnensmonds, maar op dat moment was leren wel het laatste waar ik me druk om maakte. De hoeken van het boekje boorden zich in mijn vel terwijl ik het stijf tegen mijn buik drukte. Het was nu van mij en niemand zou het nog van me afpakken.

Ik deed de deur van mijn slaapkamer achter me dicht en ging er met mijn rug tegenaan zitten. De rug van het boekje was van linnen; de kaft was koel en glad, met groen-blauwe marmerkringels die in elkaar overliepden als bij een waterverfschilderij dat in de regen heeft gelegen. Het papier binnenin was stug en crèmekleurig. Boven aan het schutblad was met donkerblauwe inkt mijn moeders naam geschreven: *Sylvie Garton*. Ik trok de letters na met mijn vinger en drukte het boekje vervolgens tegen mijn gezicht. Ik rook alleen een vage azijngeur, van de boekbinderslijm.

De aantekeningen begonnen al op het schutblad, alsof ze zich had voorgenomen alle beschikbare ruimte te gebruiken, misschien omdat ze niet zeker wist of ze nog een tweede boekje ter beschikking zou krijgen. Elke aantekening begon met een datum, maar sommige waren maar een paar woorden lang, terwijl andere enkele alinea's besloegen.

De eerste notitie luidde simpelweg: *7 april 1958. Boszangers in het hakhout. Twee of drie die mooi zingen*. De volgende was: *10 april 1958. Koekoek in het hooggelegen veld dat ze Deeper's Field noemen*. Mama moest het boek zijn begonnen toen ze hier voor het eerst kwam, ruim een jaar voordat ik werd geboren. Het was een raar gevoel om woorden te lezen die ze had opgeschreven voordat ik bestond, alsof ik een blik wierp in een verleden waarin ik niets te zoeken had. Ik bladerde het boekje door en las hier en daar een

stukje, tot ik bij een langere aantekening kwam: *24 augustus 1965. Toen we door het berkenbos liepen, vloog er een nachtzwaluw op. Heel kenmerkende manier van vliegen, waarbij hij zijn vleugels boven zijn rug tegen elkaar slaat. Hij maakte een hard 'koo-lijk'-geluid. Moeilijk te zeggen wie het meest schrok: Jess of de vogel.*

In deze aantekening kwam ik zelf voor. Ik sloot mijn ogen in een poging het me te herinneren. Als ik dacht aan de berkenbossen, zag ik voor mijn geestesoog de slanke stammen glimmen, met hun donkere horizontale banen in de bast, en zag ik de gespikkelde schaduw voor me van het licht dat door de kleine blaadjes filterde. Ik zag hoe ik me op mijn zesde jaar door de adelaarsvarens heen worstelde, die tot boven mijn hoofd reikten en een sterke geur verspreidden als ik de bladeren opzijduwde. Felgroen en zo dicht als een jungle veerden ze achter me weer terug alsof ik er helemaal nooit doorheen gelopen was. Ik ving het geluid op, een af en toe onderbroken gegons van grote vliegen, waar ik naar sloeg als ze vlak bij me neerstreken; hun glimmende kopjes leken wel uit louter ogen te bestaan.

Ik deed mijn best om me nog meer te herinneren, om de gestalte van mijn moeder voor me te zien, om de vleugels van de nachtzwaluw plots tegen elkaar te zien klappen, maar er kwam niets meer. Had ik een kreet geslaakt? Was ik naar haar toe gerend om me te laten troosten? Of hadden we erom moeten lachen dat de vogel ons zo aan het schrikken had gemaakt? Ik sloeg de bladzijde om, begerig naar meer, naar een punt van herkenning.

Buiten klonk hard getoeter: mevrouw Jones drukte bij de poort van het erf op de claxon om aan te geven dat ze Tom kwam afleveren. Snel verstopte ik het boekje tussen mijn schoolboeken en schriften, en ik duwde het er zo ver onder dat zelfs de rug ervan niet te zien was. Ik trok een T-shirt, een spijkerbroek en een paar pumps aan, en ging naar beneden om mijn broertje op te vangen en een boterham voor hem klaar te maken.

Tom liet zijn schooltas op de grond vallen en klom op de tafel om daar te gaan zitten eten. Zijn huid had precies dezelfde kleur als de

lichtbruine broodkorsten, en alleen al de aanblik van hoe hij zat te eten deed me glimlachen.

‘Hoe was het vandaag op school?’ vroeg ik.

‘Mevrouw Jones zegt dat de poes van Mick Swift kleintjes heeft en dat ik er een mag hebben als ik wil.’

‘Dat moet je aan pap vragen,’ zei ik hem.

Hij knikte. ‘Dan kan hij straks mooi muizen vangen. Het wordt een werkkat.’

‘Wat nou, moet hij de muizen uitmoorden?’ Ik gooide de thee-doek naar hem toe en hij gooide die terug. We begonnen elkaar om de tafel achterna te zitten en ik kreeg hem bijna te pakken, maar hij dook eronder en krabbelde er aan de andere kant weer onder vandaan.

‘Buutvrij! Buutvrij!’ riep hij vanachter een stoel, en hij stak zijn gekruiste vingers naar voren.

Pap kwam binnen en we vielen stil.

‘Wat een herrie,’ zei hij.

Ik zette de stoelen weer recht om de tafel en bij het gekras van de stoelpoten over de tegelvloer fronste hij zijn wenkbrauwen.

‘Pak je schooltas eens op,’ zei hij tegen Tom.

Hij haalde een biertje uit de koelkast en ging aan tafel zitten. Ik voelde zijn ogen in mijn rug priemen terwijl ik achter het aanrecht uien ging staan snijden voor bij het gehakt en de jus, en de scherpe geur vulde de keuken als een slecht bewaard geheim.

‘Tom wil graag een poesje, pap,’ flapte ik er uiteindelijk uit.

‘Heeft hij zelf geen tong in zijn mond?’ zei hij.

Tom keek op van zijn schooltas, die hij opengespte. ‘Mick Swift heeft er gratis eentje weg te geven,’ zei hij. ‘Een goeie muizenvan-ger.’

‘Aaah, gratis, zei je?’

Tom knikte.

‘En ruim jij de rommel dan op als hij op de vloer heeft gepiest?’ vroeg pap.

‘Ja hoor... Dat denk ik wel, hè Jess?’

Ik knikte, hoewel ik wel voorzag dat ik het zou moeten doen.

‘En wie draait er op voor zijn inenting en dierenartsrekeningen? Ga jij daar ook voor zorgen?’

‘Volgens mij is het geen beestje dat vaak ziek is,’ zei Tom. ‘Ik weet niet hoeveel dat zou kosten.’

‘Hij weet niet hoeveel dat zou kosten,’ bouwde pap hem na. ‘Zie je wel? Hij heeft er nog niet eens goed over nagedacht.’

Ik wierp een blik op Tom. Die begon iets opstandigs over zich te krijgen.

‘Hier,’ zei ik, terwijl ik hem de emailen voerbakken van de honden aanreikte. ‘Ga jij de honden hun eten maar geven; de blikjes staan in de bijkeuken.’

‘Ik wilde eigenlijk...’ begon hij.

‘Ga nu maar, Tom,’ zei ik, met een hand tegen zijn rug.

‘Mick Swift,’ mompelde pap. Hij stond op toen de deur achter Tom dichtviel. ‘Hoor je me!’ riep hij hem na. ‘Ik wil niets wat van die vent komt hier in huis hebben!’

Hij stootte tegen de tafel toen hij zijn stoel naar achteren schoof, en de bierfles viel om en rolde een eindje weg, terwijl er een sliert bruinig schuim uit kwam. Hij liep naar buiten zonder hem op te rapen.

Ik liet de fles liggen waar hij lag en ging naar de bijkeuken, waar Tom grote klodders hondenvoer en brokken door elkaar prakte in een kom. Hij huilde stilletjes en nam niet eens de moeite zijn gezicht af te veggen. Ik sloeg een arm om zijn knokige schouders.

‘Huil nou maar niet,’ zei ik. ‘Alsjeblieft, niet huilen.’

‘Waarom vroeg je dat nou aan hem?’ zei hij, zich losmakend.

‘Sorry, Tom,’ zei ik. ‘Ik dacht dat het makkelijker zou gaan als ik het vroeg.’

‘Je snapt het niet... Ik heb dat katje al, ik heb het in een doos zitten.’ Zijn stem ging over in een snik. ‘Straks pakt hij het af. Ik haat hem!’

‘We regelen wel iets,’ zei ik, terwijl ik naar hem toe kwam.

‘Laat me met rust!’ riep hij met een rooie kop. Hij plempte de

voerbakken van de honden op de grond en zette het op een lopen, het huis uit, het erf over, en verdween achter de koeienschuur.

Het was zinloos om hem achterna te gaan; hij kon op elk van zijn vele verstopplaatsen zitten, in de schuur, of de voeropslag, of op de zolder boven de melkschuur. Ik riep de honden en liet ze de rommel van de vloer eten. Ze schoven de metalen bakken opzij en hun zachte collieflanken duwden tegen mijn knieën. Kelpie drukte haar natte snuit in mijn hand en ik krawde haar over haar kop.

‘Nee, dat heeft geen zin,’ zei ik. ‘Kom, naar buiten maar weer. Je kunt je maar beter aan de regels houden.’

Oorspronkelijke titel: *A Mile of River*

First published in Great Britain in 2008 by Doubleday, an imprint of Transworld Publishers

Copyright © 2008 by Judith Allnatt

The right of Judith Allnatt to be identified as the author of this work has been asserted by her in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988

Copyright © 2008, 2023 voor deze uitgave:

Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Vertaling: TOTA/Erica van Rijsewijk

Omslag: foto meisje © Michael Wildsmith; achtergrond © Julian Calverley;

Omslagontwerp: Claire Ward / TW

Bewerking Nederlands omslag: De Weijer Design, Baarn

Typografie omslag en opmaak binnenwerk: Hans Gordijn, Baarn

ISBN 978 90 261 7102 4

NUR 302

www.uitgeverijdefontein.nl

Alle personen in dit boek zijn door de auteur bedacht. Enige gelijkenis met bestaande – overleden of nog in leven zijnde – personen berust op puur toeval, tenzij het een historisch feit betreft.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.